

**Marlene Spanger og
Sophia Dörffer Hvalkof:
Migranternes mobilitet
– mellem kriminalisering,
menneskehandel og udnyttelse
på det danske arbejdsmarked**

Aalborg Universitetsforlag, 2020
(202 sider, ISBN 978-87-7210-311-2)

Dele af det danske arbejdsmarked bygges i høj grad på migranternes arbejdskraft. Den kan være billig og fleksibel – men den kan også være sårbar. Sådanne migranternes veje ind (og ud) af Danmark og deres levevilkår og udfordringer bliver man klogere på i den nye bog *Migranternes mobilitet*. Bogen er skrevet på baggrund af et treårigt forskningsprojekt, om menneskehandel og tvangsarbejde, og er blevet til i et samarbejde med Fagligt Fælles Forbund og en række lokale 3F-afdelinger.

Bogen bygger først og fremmest på en lang række interviews – dels med arbejdsmigranter, men også med de virksomheder, formidlingsbureauer og uddannelsesinstitutioner, som er en del af den infrastruktur, der udgør vejen til danske jobs. Og endelig er der interviews med myndigheder, fagforeninger, og NGO'er for også ad den vej at få en dybere forståelse for migranternes vilkår og udfordringer. Anden information

kommer fra besøg på gartnerier, svinebedrifter og byggepladser, fra feltarbejde i *chat-rooms*, hvor migrantarbejdere (eller folk, som ønsker at blive det) udveksler erfaringer, og endda fra ophold i Ukraine, hvor man får et indblik i, hvordan en af afsendersiderne i dette globale puslespil tager sig ud.

Samarbejdet med 3F har givet mulighed for at interviewe folk, der har søgt hjælp for problemer, de har oplevet i Danmark. Og det er artige sager. Fx fortæller David, en rumænsk bygningsarbejder, at der en dag dukker politikontrol op på den byggeplads, han arbejder på:

»Så blev vi kaldt [hen] foran skuret og så fik vi en ansættelseskontrakt og da jeg så min ansættelseskontrakt, kunne jeg se, [at] der stod 125-140 kr. i timen. Underskriften, den var ikke min underskrift. Alt var falskt. For alle rumænerne [på byggepladsen]. Så kom der en politimand til mig. [Han] spurgte efter min ansættelseskontrakt og spurgte, hvor længe [jeg] har arbejdet og hvilke betingelser [jeg] bor under og hvor længe jeg har arbejdet, og tog et billede af kontrakten og så gik han ... Efter kontrollen gik, så fik vi frataget kontrakterne igen«.

Udnyttelsen af migrantarbejderne tager mange former. Fra underbetaling per

time til krav om, at der lægges flere arbejdstimer, end dem, der lønnes for, til høje huslejer for elendig indkvartering. Sårbarheden udspringer ikke kun af, at migranterne ikke kan det danske sprog og ikke kender deres rettigheder. Den knytter sig også til, hvilket ophold de har. Her er man klart bedre stillet som EU-migrant, fordi man har mulighed for at søge job på en anden arbejdsplads, hvis man presses af den arbejdsgiver, man har. Større vanskeligheder kan man få, hvis man fx er ukrainer og er kommet til Danmark på en *'fast track-ordning'*, som landbrugspraktikant eller fodermester. Her har bogen et særligt bidrag, fordi den kortlægger den infrastruktur, som er involveret, når fx denne form for migration kommer i stand. Med inspiration fra aktør-netværk-teori handler det om langt mere end blot migranten og arbejdsgiveren. Det handler om markedskræfter og statslig kontrol, der *»faciliterer, betinger og muliggør migranternes (im)mobilitet, men også udnyttelsen af migrantens arbejdskraft«*. Med dataindsamling på flere sprog, i flere nationale kontekster, og i såvel virtuelle rum som *in real life*, er bogen ikke blot forskningsmæssigt interessant, men også elementært spændende læsning.

Vi får fx indblik i et møde med Anton, den ukrainske ejer af et formidlingsbureau. Han har tidligere været praktikant i Danmark og skaffer nu andre tilsvarende ansættelser. Med til mødet er Antons hustru og syvårige datter – begge iklædt minkpelse – og mødet foregår på en bar med champagne. Anton fortæller, at *»... hans forretning går strygende, som hans store lejlighed i centrum af Kiev, hans bil og ansættelsen af en house keeper vidner om«*. Der er penge i at være de kanaler, som får etableret kontakterne og tilladelserne imellem arbejdsgiverne og migranterne i hver deres dele af verden.

Når man har brugt penge til både at få jobbet og nå frem til sin arbejdsplads, og når en fyring kan betyde, at man må rejse tilbage igen, måske før man har fået dækket sine udgifter, kan man strække sig langt for at blive på sin plads. Når man –

som ansatte i au pair-ordningen – endvidere måske bor på sin arbejdsplads, kan det være svært at trække en grænse imellem arbejdstid og fritid, når arbejdsgiveren banker en op sent om aftenen. For det var lige dér, at der pludseligt var noget, som skulle ordnes.

Bogens primære fokus er på *'den grønne branche'* – altså landbrug og gartneri, som er meget afhængige af udenlandsk arbejdskraft. Derudover er der også empiri fra bygge- og servicebranchen. Her er en af måderne, arbejdskraften udnyttes på, at man filer med virksomhedskonstruktioner. Blandt det mest udspekulerede er identitetstyveri i forhold til en EU-migrantarbejder, fordi disse arbejdstagere sjældent af sig selv kommer i myndighedernes søgelys. Mulighederne for denne udnyttelse hænger sammen med den høje grad af digitalisering, som vi ellers er stolte af at have i Danmark. I dag kan rigtig meget nemlig klares over nettet, og dermed er det muligt at oprette en enkeltmandsvirksomhed, uden at det forudsætter personligt fremmøde. Et sådan tyveri oplever rumæneren Stefan, der var kommet til København og havde arbejdet i en kiosk. Han boede på et loftsrum sammen med 10 andre kiosk- og spillehalsarbejdere og havde stort set aldrig fri. Da en (dansk) kæreste til en af hans venner ville hjælpe ham med at få tjekket sine papirer, opdagede Stefan, at han stod som ejer af et firma, oprettet i hans navn af kioskens ejer. Og det havde ikke engang været svært: Hans arbejdsgivere havde jo skaffet Stefan et cpr-nummer, og Stefans cpr-nummer var blevet sendt til arbejdsgiverens adresse. Ud over at firmaet, som Stefan 'ejede', blev brugt til svindel, ville han – som ejer – også komme til at hæfte personligt for al gæld.

I et hierarki af udenlandsk arbejdskraft udgøres bunden af de personer, som slet ikke har ret til at arbejde i Danmark. Det kan være personer uden lovligt ophold i Danmark, eller folk, som fx søger asyl og dermed godt nok må ophold sig i Danmark, men ikke har tilladelse til at arbejde. De søger i sagens natur kun sjæl-

dent hjælp hos myndigheder eller fagforeninger og indgår dermed også kun i meget begrænset grad i bogen. Igennem enkelte interviews får man indtrykket af et potentiale for endnu større udfordringer og sårbarhed, fordi man må sige ja til stort set alt, hvad man bliver budt, uden muligheder for at søge hjælp. I forhold til bogens undertitel føles det dog en smule amputeret, at bogen linder på døren til dette vigtige område for blot hurtigt at forlade det igen.

Den prekære tilværelse, som kan blive migrantarbejdere til del, er betinget af forhold knyttet til både migrationspolitik, brancheforhold og ansættelsesformer. Også personlige relationer – og om man er heldig eller uheldig i forhold til den arbejdsplads, man havner på – har betydning. Bogens analyser peger undertiden i flere retninger på én gang, blandt andet fordi den netop ser på de sammenstød imellem forskellige logikker, der forekommer. Det bliver særligt tydeligt i bogens sidste del, der diskuterer migrantarbejdere i forhold til opkomsten af politikfeltet 'menneskehandel'. I hvert fald for denne læser hænger denne del af bogen ikke så godt sammen med resten af bogen, fordi man i dag primært tænker 'prostitution', når man siger 'menneskehandel' – en pointe, som empiri med fagfolk på området bekræfter. En pointe med denne del af bogen er dog netop, at nogle migrantarbejdere fra fx Østeuropa faktisk godt kan anses for at være 'handlede' personer. Det kommer dog an på, hvilken vinkel man anlægger dette politikfeltet, hvor fænomener tager sig meget forskellige ud, afhængigt af om man ser dem fra en socialfaglig vinkel, er optaget af arbejdsmarkedsrettigheder eller tænker grænsekontrol eller kriminalitetsbekæmpelse. Her kan arbejdsmigranter fx opleve, at de har klart lettere ved at blive genkendt som 'lovovertrædere' end som 'ofre for menneskehandel' i mødet med de danske myndigheder.

Bogen på godt 200 sider stikker i flere retninger, men den kommer også langt omkring. Både ud over Danmarks græn-

ser og ind på byggepladser, gartnerier og i overfyldte lejligheder, som man kun sjældent besøger. Overordnet set giver bogen en vigtigt indblik i mekanikken under en del af den udenlandske arbejdsmigration – og nogle af erfaringerne hos de vandrende arbejdstagere. Og den dokumenterer med stor tydelighed, at nogle migranter udsættes for helt urimelige forhold, som de kan have svært ved at få hjælp til. Det er til skade, ikke blot for dem selv, men også for en 'dansk model', som bygger på, at der er rimelige løn- og arbejdsforhold for alle.

Anika Liversage

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.